

Slakkeninventarisatie Bathse Spuikanaal e.o.

(Slakkenwerkgroep KNNV Afd. Bevelanden, rapport nr. 88, d.d. 1-11-2009).

Door: Harry Raad

Op 28-10-2009 bezocht de Slakkenwerkgroep KNNV-Afd. Bevelanden het km-hok 74-382, ter hoogte van de kruising Oesterdam - Oude Rijksweg en het Bathse Spuikanaal. De excursie was eerder gepland op 24 oktober, maar moest door slechte weersomstandigheden worden verzet. Het slakkenwerk werd verricht door Ine van de Ven, Els Koorstra, Jaap Woets en ondergetekende.

De locatie

De bezochte plekken liggen in de Eerste Bathpolder (1856), wat ons met een overheersend aspect van, vooral, recente infrastructuur helemaal is ontgaan. Te noemen zijn de Oude Rijksweg, de afslag Bathpolderdwarweg (?) naar de Oesterdam, en hieraan de afslag naar het Bathse Spuikanaal, met eerst de Westelijke Schelde-Rijnweg en vervolgens de aansluiting op de Westelijke Spuikanaalweg. De weg langs het spuikanaal gaat zuidelijk van die aansluiting onder de bruggen van de Oude Rijksweg, het spoor en de snelweg A58/E312 door, noordelijk ligt dan nog de brug van de Westelijke Schelde-Rijnweg. Dit alles maakt duidelijk dat het hier niet echt stil is en dat de natuur haast lijkt te ontbreken. We moesten het dan ook doen met wat bermen, een gegraven water bij een kruising, een spuikanaal en een sloot.

De bodems in het bezochte gebied zijn alle vergraven, vermoedelijk gaat het aan de oppervlakte vaak om kalkrijke zavel. De situatie van het oppervlaktewater is slechts beperkt nagegaan. Het water van het spuikanaal komt uit het Volkerak-Zoommeer en is dus zoet (Geluk, c.s., 1998). Het bezochte polderland ten zuiden van de snelweg ligt in een afwateringsgebied dat het zoete water van het spuikanaal inlaat via het afwateringssysteem ten behoeve van beregening (Provincie Zeeland, 1993).

Op stap

Het startpunt van de excursie lag bij de kruising Oesterdam - Oude Rijksweg, waar we in de bermen naar slakjes keken en Jaap meteen een vispoging in het gegraven water waagde. In de bermen was met weinig moeite wat te vinden. Niet overdadig veel, maar er kwamen toch een of meer exemplaren van boerenknoopje, behaarde slak, gevlekte akkerslak, geribde jachthorenslak en gewone tuinslak tevoorschijn. Jaap was flink omlaag gegaan door stekels en riet om te bemerken dat het water wel eens brak zou kunnen zijn. Hij kwam wat steurgarnalen tegen, echter geen typische brakwaterhorens. Hij noemde slechts de aanwezigheid van een 'poelslak'. Bij latere bestudering van zijn vangsten bleek het echter om puntige blaashoren en Jenkins' waterhoren te gaan. Beide zijn zoetwatersoorten die tot in het brakke water voorkomen. Weer verenigd bekeken we de plastic wegpaltjes langs de Bathpolderdwarweg. Op de hoogte van de graszode ontdekten we behaarde slak en de lilliputter dwerg-korfslak.

We liepen naar de Westelijke Schelde-Rijnweg, waar de bermen inmiddels gemaaid waren. Hier en op de grens met de niet gemaaide ruigte en het struweel was het gulzig slakjes zoeken. Ine kwam met een egelslak en een vers horentje van een jonge grote kartuizerslak aanzetten. Verder werden met gemak bruine blinkslakken, behaarde slakken en tuinslakken uit het gewas geplukt. Vermoedelijk niet gezien, maar wellicht meegekomen met wat strooisel voor in de verzamelpotjes, waren dwergpuntje, slanke dwergslak en duintolletje. Na twee vrouwen, fietsers, te hebben ingelicht over onze wonderlijke activiteit, gingen we naar het spuikanaal.

Spuikanaal

Langs het spuikanaal zagen we flink wat gerooide struiken in de berm liggen; prachtige spontane natuur, ogenschijnlijk zinloos vernield. Opnieuw werd dezelfde formatie gevormd: Jaap zocht het water op en de anderen bemoeiden zich met de bermen. In de laatste kwam geen nieuwe soort tevoorschijn, we konden hier wel met groter gemak gewone tuinslakken rapen. De verwachting dat er onder de viaducten andere soorten waren aan te treffen, zoals grasslakken en duinslakken, kwam niet uit. Misschien hadden we hier te maken met het effect van een uiterst droge zomerperiode, waardoor de slakken-gemeenschap er niet tot ontwikkeling was gekomen. Jaap had inmiddels materiaal uit het water aangevoerd: een steen, die ik maar aanduid als een fosforslak, met een dichte bezetting van zoetwatermossels. Het leken op het eerste gezicht driehoeksmossels, maar ik twijfelde eigenlijk meteen al. Ze waren kort en breed, zonder scherpe 'rug'; het zou heel goed de quaggamossel kunnen zijn. Dat bleek later bij aandachtig bestuderen thuis ook het geval. Ine hoorde de wonderlijke naam en wilde de steen meteen al voor haar vijver meenemen. Deze mossel blijkt een recente exoot uit Roemenië te zijn, voor het eerst bij Willemstad herkend in 2006 (bij de Vaate, 2006; bij de Vaate & Jansen, 2007). De verspreiding in het zoete Deltagebied blijkt inmiddels spectaculair te zijn, lertend op de website van Stichting 'Anemoon'. Jaap had verder wat klein spul in een potje gestopt, wat de soorten Jenkins' waterhoren, ronde beekmuts en ovale poelslak s.l. opleverde. De slakjes zaten op de stenen met de quaggamossels, vooral aan de onderzijde. Het had wat moeite gekost ze tussen de mossels weg te halen.

Lopend naar het water, over de oeverbescherming met fosforslak, kwam ik drooggevallen stukjes tegen waar poelslakken probeerden te overleven. Zowel ovale poelslak s.l. als moeraspoelslak s.l. waren er te vinden, alle overdekt met slib. In het ondiepe, heldere water van het spuikanaal zaten de quaggamossels massaal op de stenen. Er konden gepreede exemplaren verzameld worden, waarvan steeds één klep behoorlijk gehavend was. Met deze schelpen was ook de ronde beekmuts meegekomen.

Bij het viaduct van de snelweg heb ik in een gemaaide berm nog wat bodemmateriaal verzameld, wat ook niet meer dan reeds bekende soorten opleverde, zoals de slanke dwergslak en het dwergpuntje.

Sloot

Zuidelijk van de snelweg had Jaap een sloot ontdekt, die wellicht nog aanvullingen kon opleveren. We moesten daarvoor eerst via een wild paadje over de dijk langs het spuikanaal. De brede sloot was net uitgehaald en Ine en Els verzamelden in de bagger quaggamossel, vijverpluimdrager, ovale poelslak s.l. en puntige blaashoren. Al deze soorten werden door Jaap levend bij een dam (met koker) opgevist, in bijeengedreven gedoord hoornblad, smalle waterpest en klein kroos. Er was aanvulling met soorten als moeraspoelslak s.l., tractorwieltje en witte schijfhoren. Hier is op te merken dat de quaggamossel dus ook in kleine wateren voorkomt.

Teruglopend bespraken we nog de gemiste agaathoren, een toch gangbare soort in dit milieutype. Het duurde slechts een paar minuten of Els vond er al twee langs het spuikanaal. De anderen keken elkaar verwonderd aan. Daarmee waren de laatste slakken gevonden en konden we terug naar huis.

Staartje

Met Jaap ben ik op de terugweg nog even door Krabbendijke gegaan om een melding van, waarschijnlijk, grote clausilia te controleren. Die waarneming in kilometerhok 66-383 was gedaan door de heer J.S. Smallegange, die de beesten regelmatig tegenkwam voor zijn garagebox, en dan ook wel eens ongewild beesten vermorzelde. Met hem hebben we de vindplaats bekeken en ook een paar huisjes van de slak gevonden. Het bleek inderdaad om de gedachte soort te gaan. De leefplek van dit slakje was niet meer dan een dichte aanplant van vrij lage heesters op de grens van het complex van verpleeghuis Ter Weel. De eerlijkheid gebiedt me te schrijven dat het vinden van de grote spoelhoren in een dergelijk milieu me toch weer verbaasde. Dan zou je deze prachtige soort toch haast 'overall' verwachten.

Tot slot

Met het bezoek aan het Bathse Spuikanaal e.o. zijn 26 soorten op de kaart gezet, waarvan één soort slechts als leeg huisje is aangetroffen. Het gaat om min of meer algemene soorten. De dwerg-korfslak is als enige op de Rode-Lijst te vinden. Opvallend voor het Zeeuwse kleipoldergebied is het relatief grote aantal zoetwatersoorten, hetgeen gekoppeld kan worden aan het ingelaten rivierwater via het Volkerak-Zoommeer. De quaggamossel, een recent gevestigde soort in het zoete Deltagebied, is daarmee ook tot Zeeuwse fauna gaan behoren.

Literatuur

Geluk, J., R. van Unnik, I. Vervorst, A. van der Wees & B. de Buck (red.), 1998 - Op de fiets met Rijkswaterstaat. 10 Fietsroutes door het Zeeuwse land (RWS 200 jaar). - Rijkswaterstaat Zeeland, Middelburg.

Provincie Zeeland, 1993. Waterhuishoudingsplan 1993-1997. - Provincie Zeeland, Directie Milieu en Waterstaat, Middelburg.

Vaate, A., bij de, 2007. De quaggamossel, *Dreissena rostriformis bugensis* (Andrusov 1897), een nieuwe zoetwater mosselsoort voor Nederland. - *Spirula*, nr. 353: 143-144.

Vaate, A., bij de & E.A. Jansen, 2007. Onderscheid tussen de driehoeksmossel en de quaggamossel. - *Spirula*, nr. 358: 123-125.

Soortenlijst mollusken Bathse Spuikanaal e.o. (km-hok 74-382); inventarisatie 28-10-2009, Slakkenwerkgroep KNNV-Afd. Bevelanden.

		levend	levend	dood	dood
		juv	ad	juv	ad
land: huisjesslakken					
<i>Aegopinella nitidula</i>	Bruine blinkslak	6	1	4	1
<i>Carychium tridentatum</i>	Slanke dwergslak		2		
<i>Cepaea nemoralis</i>	Gewone tuinslak	2	15	6	1
<i>Cochlicopa lubrica</i>	Glanzende agaathoren	1	1		
<i>Discus rotundatus</i>	Boerenknoopje		3		
<i>Monacha cantiana</i>	Grote karthuiserslak	1		1	
<i>Nesovitrea hammonis</i>	Ammonshorentje		1		
<i>Oxychilus draparnaudi</i>	Grote glansslak				1
<i>Paralaoma servilis</i>	Duintolletje		1		
<i>Punctum pygmaeum</i>	Dwergpuntje	4			1
<i>Trichia hispida</i>	Haarslak	5		5	2
<i>Vallonia costata</i>	Geribde jachthorenslak		1		
<i>Vertigo pygmaea</i>	Dwerg-korfslak		1		
land: naaktslakken					
<i>Arion hortensis s.l.</i>	Zwarte wegslak s.l.	1			
<i>Arion intermedius</i>	Egel-wegslak	1	1		
<i>Arion ater</i>	Grote wegslak	1			
<i>Deroceras reticulatum</i>	Gevlekte akkerslak	2	1		
water: slakken					
<i>Ancylus fluviatilis</i>	Ronde beekmuts	6			
<i>Gyraulus albus</i>	Witte schijfhoren	2			1
<i>Gyraulus crista</i>	Traktorwielletje	3	4		
<i>Physella acuta</i>	Puntige blaashoren	90		2	
<i>Potamopyrgus antipodarum</i>	Jenkins' waterhoren	2	13		
<i>Radix ovata/ peregra</i>	Ovale poelslak s.l.	23		5	4
<i>Stagnicola palustris s.l.</i>	Moeraspoelslak s.l.	8			
<i>Valvata piscinalis</i>	Vijver-pluimdrager	5			
water: mossels					
<i>Dreissena rostriformis bugensis</i>	Quaggamossel	>100		44	